

Η Γαλλική Επανάσταση και ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης

[/ Ορθόδοξες Προβολές](#)

τοῦ Ἀναστασίου Ἀθ. Φιλιππίδη, Bachelor of Arts, Yale University, Master of Arts, Georgetown University

Σέ πρόσφατο διεθνές θεολογικό συνέδριο στήν Ἀθήνα, ἕνας θεολόγος ἀκροατής ἀμφισβήτησε ἔντονα τήν ἀξιοπιστία τοῦ π. Ἰωάννη Ρωμανίδα ὡς ἱστορικοῦ, ἐπικρίνοντας εἰδικά τήν ἄποψη του γιά τή Γαλλική Ἐπανάσταση ὡς ἐξέγερση τῶν Ρωμαίων κατά τῶν Φράγκων. Ἦμουν παρών στήν συνεδρίαση ἐκείνη, ἀλλά ὁ χῶρος καί ἡ θεματολογία τοῦ συνεδρίου δέν ἐπέτρεπαν ἀναλυτική ἀπάντηση, τήν ὁποία θά προσπαθήσουμε νά δώσουμε σέ αὐτό τό σύντομο ἄρθρο.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἄποψη τοῦ Ρωμανίδα παραμένει «πέτρα σκανδάλου» γιά τούς ἀναγνώστες του, καθώς δέν ταιριάζει μέ τίποτα ἀπό ὅσα ἔχουμε διδαχθῆ στίς συμβατικές ἀφηγήσεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Κι ὠστόσο, μιά ἀπλή φυλετική ἐξέταση τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας ὁδηγεῖ εὐκόλα στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη τοῦ 18ου αἰῶνα δέν ἦταν ἄλλη ἀπό τούς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι κατά τόν 5ο καί 6ο αἰῶνα

υπέταξαν τούς ντόπιους Γαλάτες και Ρωμαίους (τούς «Γαλλο-Ρωμαίους» κατά Ρωμανίδη). Οί υποταγμένοι Γαλλο-Ρωμαίοι μετατράπηκαν σέ δουλοπάροικους και δέν ανέκτησαν ποτέ τήν έλευθερία τους, ένω οί νικητές Φράγκοι άποτέλεσαν τήν τάξη τών εύγενών, ή όποία συνέχισε νά διατηρηή τά έκ γενετής προνόμιά της μέχρι τή Γαλλική Έπανάσταση. Η Έπανάσταση άνέτρεψε άκριβώς αύτήν τήν τάξη τών εύγενών και κατήργησε τά προνόμιά της.

Άλλά αύτή ή παρατήρηση δέν έχει ιδιαίτερο ένδιαφέρον, όπως δέν έχουν ιδιαίτερο ένδιαφέρον οί φυλετικές θεωρίες στην Ιστορία. Τό σημαντικό έρώτημα είναι: Μετά από 1200 χρόνια Φραγκικής κυριαρχίας είναι δυνατόν νά υπήρχε άνάμνηση και συνείδηση αύτης τής διαφορής στην άρχουσα τάξη και στόν υπόλοιπο λαό; Μόνον άν υπήρχε αύτή ή συνείδηση, μπορούμε νά μιλάμε για έπανάσταση τών Γαλλο-Ρωμαίων έναντίον τών Φράγκων.

Γιά νά άνιχνεύσουμε τί πραγματικά πίστευαν και ένιωθαν οί Γάλλοι πριν από τήν Γαλλική Έπανάσταση, πρέπει νά προσεγγίσουμε πηγές πού χρονολογούνται είτε πριν είτε άμέσως μετά τήν Έπανάσταση και διατηρούν άκόμη τίς πεποιθήσεις εκείνης τής έποχής. Δυστυχώς ό Ρωμανίδης δέν παρουσίασε γραπτώς τίς πηγές πάνω στίς όποιες βάσισε τά συμπεράσματά του, άν και είναι φανερό στόν άναγνώστη ότι χρησιμοποίησε πολυάριθμα τεκμήρια. Έτσι, ό σημερινός έρευνητής είναι υποχρεωμένος νά προχωρήσει σέ άνεξάρτητη έρευνα, προκειμένου νά φτάσει σέ συμπεράσματα. Στο σημερινό άρθρο παρουσιάζουμε μερικά από τά άποτελέσματα αύτης τής έρευνας.

1. Ο Μ. Dietler, καθηγητής του Πανεπιστημίου Γέιλ, στην ένδελεχή άνάλυση τών μεταμορφώσεων τής γαλλικής ταυτότητας, σημειώνει: «Οί εύγενείς και ή βασιλεία μονοπωλοϋσαν μέ κάθε τρόπο τήν Φραγκική ταυτότητα μέχρι τήν Έπανάσταση του 1789. Άνιχνεύοντας τίς ρίζες της και τή γέννηση του έθνους στην έποχή τής βασιλείας του Φράγκου βασιλιά του πέμπτου αιώνα Clovis (Χλωδοβίκου), ή άριστοκρατία ήταν σέ θέση νά έπιβεβαιώσει τή νομιμότητα τής κυριαρχίας της μέσω τής υποτιθέμενης προέλευσής της από τό δικαίωμα τών κατακτητών επί τής μάζας τών κοινών υπηκόων. Τό γεγονός ότι ό Clovis άσπάστηκε τόν Χριστιανισμό προσέφερε στή μοναρχία βολικές διασυνδέσεις μέ τήν έκκλησία και τήν θεία έπικύρωση τής έξουσίας της. Αύτή ή πολιτογράφηση τών ταξικών διακρίσεων μέσα από έπικλήσεις σέ διαφορές τής έθνικής ταυτότητας έτεινε νά λάβη έντονα φυλετικό χαρακτήρα, όπως στά μεγάλης έπιρροής ιστορικά συγγράμματα του Comte de Boulainvilliers (1727). Έπανειλημμένα υποστήριξε ότι ή Γαλλία άποτελειτό από δύο φυλές άνθρώπων: τούς εύγενείς, οί όποιοι ήταν οί άπόγονοι τών Φράγκων, και τήν Τρίτη Τάξη, οί όποιοι κατάγονταν από τούς Γαλλο-Ρωμαίους. Οί πρώτοι ήταν, λόγω τής κατάκτησης, «οί μόνοι άνθρωποι πού

αναγνωρίζονται ως ἄρχοντες καί ἀφέντες». [...] Παρά τίς σπάνιες ἀντιρρήσεις τῶν σκεπτικιστῶν, ὅπως ὁ Βολταῖρος, ἡ ἱστορική καί φιλοσοφική βιβλιογραφία τῆς ἐποχῆς ἀντικατοπτρίζει μιά γενική ἀποδοχή ἀνάμεσα στούς διανοούμενους τῆς ἐθνικῆς κατασκευῆς τῆς [κοινωνικῆς] τάξης.

Αὐτή ἡ ἐπινοημένη ἐθνοτική/φυλετική διχοτόμηση, πού στήριζε ἰδεολογικά τήν ταξική δομή, ἀπέτελεσε ἕναν προφανῆ στόχο τῆς λαϊκῆς ἀντι-κινητοποίησης μέ τό ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1789.»[1]

2. Τό ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ Boulainvilliers ἐξέφραζαν τήν ἐθνική συνείδηση τῆς ἀριστοκρατίας δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς γνώμη τοῦ Dietler. Ἡ διάσημη Γερμανίδα φιλόσοφος Χάννα Ἄρεντ ἀσχολήθηκε ἐκτενῶς μέ τόν Boulainvilliers στό περίφημο βιβλίο της «Οἱ ἀπαρχές τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ». Ὅπως γράφει, σύμφωνα μέ αὐτόν, «ἡ ἱστορία τῆς Γαλλίας ἦταν ἡ ἱστορία δύο διαφορετικῶν ἐθνῶν ἀπό τά ὁποῖα τό ἕνα, Γερμανικῆς καταγωγῆς, εἶχε κατακτήσει τούς παλιότερους κατοίκους, τούς «Γαλάτες», εἶχε ἐπιβάλλει τούς νόμους του ἐπί αὐτῶν, εἶχε πάρει τή γῆ τους, καί εἶχε ἐγκατασταθεῖ ὡς ἄρχουσα τάξη, εὐγενεῖς τῶν ὁποίων τά ὑπέρτατα δικαιώματα βασιζόνταν στό «δίκαιο τῆς κατάκτησης» καί στήν «ἀνάγκη τῆς παντοτινῆς ὑπακοῆς στόν ἰσχυρότερο»»[2].

Ἡ Ἄρεντ σημειώνει ὅτι ὁ Boulainvilliers «ἦταν ἀντιπροσωπευτικός πολλῶν εὐγενῶν οἱ ὁποῖοι δέν θεωροῦσαν τόν ἑαυτό τους ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ ἔθνους, ἀλλά ὡς μιά ξεχωριστή κυρίαρχη κάστα ἡ ὁποία ἴσως εἶχε περισσότερα κοινά μέ ἕναν ξένο λαό «ἴδιας κοινωνίας καί συνθηκῶν» παρά μέ τούς συμπατριῶτες της». Μάλιστα, «Λίγα χρόνια ἀργότερα οἱ Γάλλοι ἐξόριστοι πραγματικά προσπάθησαν νά σχηματίσουν μιά Διεθνή τῶν ἀριστοκρατῶν ὥστε νά ἀπωθήσουν τήν ἐξέγερση αὐτῶν τούς ὁποίους θεωροῦσαν ἕναν ξένο ὑποδουλωμένο λαό». Παρόλο πού οἱ πρῶτες προσπάθειες ἀπέτυχαν (στό Βαλμύ τό 1792), «ἐξόριστοι ὅπως ὁ Charles Francois Dominique de Villiers, πού γύρω στό 1800 ἀντέτασσε τούς «Γαλλο-Ρωμαίους» στούς Γερμανικούς, ἢ ὅπως ὁ William Alter πού δέκα χρόνια ἀργότερα ὄνειρευόταν μιά ὁμοσπονδία ὄλων τῶν γερμανικῶν λαῶν, δέν παραδέχονταν τήν ἥττα. Πιθανόν δέν πέρασε ποτέ ἀπό τό μυαλό τους ὅτι ἦταν στήν πραγματικότητα προδότες, τόσο βαθειά πεπεισμένοι ἦταν ὅτι ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση ἦταν ἕνας «πόλεμος μεταξύ ξένων λαῶν»».

3. Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοί θεωροῦν δεδομένη τήν ἰδεολογία πού περιγράφει ὁ Boulainvilliers. Ἀναλύοντας τήν ἀναβίωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τό Γαλατικό παρελθόν καί τά ἐξυμνητικά ἄρθρα γιά τόν βασιλιά Βερσιγκεντορίξ, ἡ Μ. Κρέπς μᾶς ὑπενθυμίζει: «Οἱ Γάλλοι δέν ἰσχυρίζονταν πάντα ὅτι οἱ Γαλάτες ἦταν προγονοί τους, καί μέχρι τόν 19ο αἰῶνα οἱ Φράγκοι ἦταν οἱ πρόγονοι πού ἀναγνωρίζονταν ἀπό τή Γαλλική ἀριστοκρατία τοῦ Παλαιοῦ Καθεστῶτος, ἐνῶ τή γαλατική

καταγωγή τήν διεκδικούσαν μόνον οί κοινοί θνητοί. Ό Jean-Louis Bruinaux, στό έξαίρετο βιβλίο του γιά τήν άπομυθοποίηση τών Γαλατών μάς ύπενθυμίζει ότι πρίν από τήν ύπαρξη τών δημόσιων σχολείων (στά τέλη τής δεκαετίας του 1880) ή διδασκαλία τής ιστορίας είχε άφεθεϊ κυρίως στους κληρικούς οί όποιοι συνέχιζαν νά θεωροϋν τούς Φράγκους ως τούς εύγενείς προγόνους τους». [3]

4. Άντίστοιχα, όπως σημειώνει ό Edward James σέ πρόσφατη μελέτη του[4], τόν 17ο καί 18ο αιώνα, ή γαλλική ιστορία παρουσιαζόταν ως «ή ιστορία τών βασιλέων, καί ή άδιάσπαστη συνέχεια τής γαλλικής βασιλείας άρχιζε μέ τούς Φράγκους. Άν οί Φράγκοι ήταν ύπεύθυνοι γιά κάθε τί ένδοξο καί εύγενικό στόν γαλλικό λαό, τότε οί άπαθεϊς χωρικοί πρέπει νά κατάγονταν από τούς Γαλάτες. Μέ τήν Έπανάσταση σημειώθηκε μιά σημαντική άλλαγή: οί βασιλείς καί οί άριστοκράτες έξακολουθοϋσαν νά θεωροϋνται άπόγονοι τών Φράγκων, αλλά αύτοί οί Φράγκοι ήταν είσβολείς Γερμανοί, καί τό άληθινό πνεϋμα τής Γαλλίας βρισκόταν στήν Τρίτη Τάξη, ή όποία καταγόταν από τούς Γαλάτες. Ό Άββάς Σιεγιές [ό θεωρητικός καθοδηγητής τής Γαλλικής Έπανάστασης] στό περίφημο Τί εΐναι ή Τρίτη Τάξη; (1789) γελοιοποιοϋσε τήν ιδέα ότι τό «δίκαιο τής κατάκτησης» έδινε έξουσία στή μοναρχία καί στους εύγενείς της, καί ρωτοϋσε σαρκαστικά:

«Γιατί ή Τρίτη Τάξη δέν στέλνει πίσω στά δάση τής Φραγκονίας όλες αύτές τίς οίκογένειες πού διατηροϋν τήν βλακώδη άξίωση ότι κατάγονται από τούς [Φράγκους] κατακτητές καί ότι συνεπώς έχουν κληρονομήσει τά δικαιώματά τους του κατακτητή; Τό έθνος, έτσι πίο μικρό, θά μποροϋσε άμέσως νά παρηγορηθεϊ, νομίζω, ότι άπαρτίζεται μόνον από όσους κατάγονται από τούς Γαλάτες καί τούς Ρωμαίους. (Abbé Sieyès, Qu'est ce le Tiers-Etat? (Paris, 1789), σελ. 10-11).»

5. Αύτά πού γνώριζαν οί Γάλλοι εύγενείς καί ή Τρίτη Τάξη τά γνώριζαν επίσης καί οί βασιλικές οίκογένειες τής Εϋρώπης. Διασώζεται έπιστολή τής Αϊκατερίνης τής Μεγάλης, κατά τή διάρκεια τής Γαλλικής Έπανάστασης, στήν όποία ή τσαρίνα γράφει: «Δέν βλέπετε τί γίνεται στή Γαλλία; Οί Γαλάτες διώχνουν τούς Φράγκους».[5] Συνεπώς στίς μεγάλες Αϋλές τής Εϋρώπης ήταν γνωστό τό τί συνέβαινε, έστω κι άν οί έπαναστάτες άποκαλοϋνται «Γαλάτες» αντί «Ρωμαίοι»...

6. Μετά από αύτά δέν προκαλεί έκπληξη ότι τό 1793 κυκλοφόρησε ένα άνώνυμο φυλλάδιο μέ τίτλο «Petition pour rendre a la France son veritable nom» («Αίτημα γιά τήν άποκατάσταση του πραγματικού όνόματος τής Γαλλίας») στό όποιο ό συγγραφέας άπαιτοϋσε, έν όνόματι τής έλευθερίας, ή χώρα νά αλλάξει τό όνομά της από France σέ Gaul.[6]

7. Όπως σημειώνει ό Dietler, μετά τήν επικράτηση τής Έπανάστασης, ή περίοδος τής Ρωμαϊκής Δημοκρατίας άποτέλεσε πηγή έμπνευσης γιά μεγάλο μέρος του

πολιτικού λεξιλογίου της επαναστατικής κυβέρνησης. Τά μέλη του Διευθυντηρίου φοροῦσαν βαθυκόκκινες Ρωμαϊκές χλαμύδες όταν νομοθετοῦσαν, ἐνῶ στή συνέχεια καί ὁ Ναπολέων ἀξιοποίησε ρωμαϊκά σύμβολα, ὅπως τήν κατασκευή μνημειακῶν ἀψίδων θριάμβου, παρήγγειλε πορτρέτα τοῦ ἑαυτοῦ του πάνω σέ ἄρμα μέ δάφνινο στεφάνι, καί τό ἄγαλμά του μέ ρωμαϊκή ἐνδυμασία στήν κορυφή της μνημειακῆς στήλης της Place Vendome, τό ὁποῖο μιμεῖται τή στήλη τοῦ Τραϊανοῦ στή Ρώμη.[7]

8. Ἡ ταύτιση τῶν επαναστατῶν μέ τούς Ρωμαίους ἦταν τόσο γνωστή στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, ὥστε νά χρησιμοποιηθῆ ἀπό τόν Κάρλ Μάρξ ὡς παράδειγμα στό περίφημο ἔργο του «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» (1852). Στή πρώτη σελίδα τοῦ βιβλίου γράφει (ἐπικριτικά): «ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789-1814 ντύθηκε διαδοχικά τή φορεσιά της ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καί της ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας»[8]. Ὁ Μάρξ ἐννοοῦσε ὅτι στήν πρώτη φάση οἱ Γάλλοι στράφηκαν πρὸς τή δημοκρατία καί στή δεύτερη, μέ τόν Ναπολέοντα, στήν αὐτοκρατορία της Ρώμης, ἀλλά δέν εἶχαν συνείδηση ὅτι ἔτσι ἐκπλήρωσαν «τό καθῆκον της ἐποχῆς τους, νά λύσουν τά δεσμά καί νά ἐγκαθιδρύσουν τή σύγχρονη ἀστική κοινωνία». Γιά τούς σκοπούς της μελέτης μας εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ὁ Μάρξ δέν θεώρησε ἀπαραίτητο νά παρουσιάση ἀποδείξεις της «ρωμαϊκῆς φορεσιᾶς» τῶν επαναστατῶν, ἐφόσον αὐτό ἦταν ἕνα πασίγνωστο γεγονός.

9. Ἐκτός ἀπό τόν Ἀββά Σιεγιές καί ἄλλοι Γάλλοι διανοούμενοι της ἐποχῆς ἔχουν ἀφήσει τή μαρτυρία τους ἡ ὁποία ἐπιβεβαιώνει τόν Ρωμανίδη. Τό 1818 ὁ Augustin Thierry ἔγραψε: «Εἴμαστε δοῦλοι τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθερία χρονολογεῖται ἀπό χθές καί ἡ μνήμη μας ἐδῶ καί πολύ καιρό μᾶς θύμιζε μόνον τίς οἰκογένειες καί τίς πράξεις τῶν ἀφεντικῶν μας. Δέν ἔχει τριάντα χρόνια ἀπό τότε πού συνειδητοποιήσαμε ὅτι οἱ πατέρες μας ἦταν τό ἔθνος»[9].

10. Τό 1820 ὁ Thierry ἄρχισε νά δημοσιεύη σειρά Ἐπιστολῶν γιά τήν ἱστορία της Γαλλίας στό Courier Français. Στή δεύτερη Ἐπιστολή θρηνεῖ γιά τή στρέβλωση πού ἔχει προκύψει ἀπό τήν μεταχείριση της ἱστορίας της Γαλλίας σάν νά ἦταν ἡ ἴδια μέ τήν ἱστορία τῶν Φράγκων. Ἡ ἱστορία γράφεται σάν «νά ἤμασταν ὅλοι γιοῖ τῶν Σικάμβρων {Φράγκων} καί σάν κανεῖς ἀπό ἐμᾶς νά μὴν καταγόταν ἀπό αὐτούς τούς ὁποίους οἱ Σικάμβροι σφαγίασαν ἢ πούλησαν σέ σκλαβοπάζαρα ἢ πῆραν ὡς δουλοπάροικους γιά νά δουλεύουν στά κατακτημένα κτήματά τους». Ἐρωτᾷ τί θά σκεφτόταν κάποιος ἀπό τό Languedoc ἢ τήν Προβηγκία γιά μιᾶ Φραγκοκεντρική ἱστορία: «Ὁ στρατός τῶν Φράγκων δέν πάτησε ποτέ τίς χῶρες τους παρά μόνο γιά νά τίς λεηλατήσῃ».[10]

Γιά τόν Thierry ἦταν τόσο φανερό ἡ ἐθνικοαπελευθερωτική διάσταση της Γαλλικῆς Ἐπανάστασης ὥστε στίς Ἐπιστολές του καλοῦσε τούς ἀναγνώστες νά συγκρίνουν τή γαλλική ἐμπειρία της ὑποδούλωσης στούς Φράγκους μέ σύγχρονες ἐμπειρίες

άλλων εύρωπαϊκῶν λαῶν: «Τίποτε δέν διευκολύνει περισσότερο τήν κατανόηση τοῦ παρελθόντος ἀπό τήν σύγκριση μέ ἀνάλογες ἢ παρόμοιες καταστάσεις τοῦ παρόντος. Θυμηθεῖτε τήν Ἑλλάδα ὑπό τόν ζυγό τῶν Τούρκων. Φέρτε στόν νοῦ σας ὅ,τι ἔχετε διαβάσει ἢ ἀκούσει γιά τούς ραγιαδες καί τούς Φαναριῶτες, γιά τήν μεγάλη μάζα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθώς καί γιά τήν μειοψηφία στήν ὁποία οἱ Τούρκοι προσέφεραν τίτλους εὐγενείας καί ἀξιώματα, ἀναλογισθεῖτε γιά λίγο αὐτό τό θέαμα τῆς βάνουσης καταπίεσης, τῆς διαρκοῦς τρομοκρατίας, τῶν συνεχῶν προσπαθειῶν γιά νά ξεφύγει κανείς πάση θυσία καί μέ κάθε τρόπο ἀπό τήν μοίρα τῶν ἠττημένων, καί θά καταλάβετε τό νόημα πού ἔχουν οἱ λέξεις Ρωμαῖος γαιοκτήμονας, Ρωμαῖος ὑποτελής, Ρωμαῖος συνεργάτης τοῦ βασιλιά. Θα καταλάβετε πόσες ὄψεις εἶχε ἡ σκλαβιά τῶν Γαλατορωμαίων ἀπό τούς Βαρβάρους. Ὑπάρχει ὅμως κάτι περισσότερο. Παρά τίς διαφορές πού ὀφείλονται στήν χρονική ἀπόσταση καί ἐκεῖνες πού προκύπτουν λόγω τῆς διαφορετικῆς θρησκείας στήν μία περίπτωση [Ἕλληνες - Τούρκοι] καί τῆς κοινῆς λατρείας στήν ἄλλη [Γαλατορωμαῖοι - Φράγκοι] ὑπάρχουν ἐπίσης μεγάλες ὁμοιότητες ὄχι μόνον ὡς πρός τήν ἀντικειμενική κατάσταση τῶν ἠττημένων στήν ἀρχαία Γαλατία καί στήν σύγχρονη Ἑλλάδα ἀλλά καί ὅσον ἀφορᾷ τήν ψυχολογική στάση τους».

11. Τήν ἴδια χρονιά, τό 1820, σέ ἕνα προεκλογικό φυλλάδιο, «ὁ François Guizot, ἕνας κορυφαῖος φιλελεύθερος ἱστορικός τῆς περιόδου τῆς Παλινόρθωσης [καί ἀργότερα πρωθυπουργός τό 1847-48], ἔγραψε τήν σαφέστερη διακήρυξη τῆς φυλετικῆς ἐρμηνείας τῆς Γαλλικῆς ἱστορίας:

Ἡ Ἐπανάσταση ἦταν ἕνας πόλεμος, ἕνας ἀληθινός πόλεμος, ὅπως αὐτούς πού γνωρίζει ὁ κόσμος ἐναντίον ξένων λαῶν. Γιά περισσότερο ἀπό δεκατρεῖς αἰῶνες ἡ Γαλλία περιλάμβανε δύο λαούς, ἕναν λαό κατακτητῶν κι ἕναν λαό κατακτημένων. Γιά περισσότερο ἀπό δεκατρεῖς αἰῶνες, ὁ κατακτημένος λαός ἀγωνιζόταν νά ἀποτινάξει τό ζυγό τοῦ κατακτητῆ. Ἡ ἱστορία μας εἶναι ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα. Στήν ἐποχή μας συνέβη μιά καθοριστική μάχη. Ὀνομαζόταν Ἐπανάσταση.»[11]

Πιστεύουμε ότι τά παραδείγματα που αναφέρθηκαν αποδεικνύουν ότι ή άποψη του Ρωμανίδη δέν είναι ένα αυθαίρετο ιδεολόγημα. Αντίθετα, αποτελεί μιά καταγραφή τής επικρατούσας πραγματικότητας, ή οποία ήταν γνωστή τόσο στους Γάλλους του 18ου καί 19ου αιώνα, όσο καί στους σύγχρονους ιστορικούς που ασχολούνται μέ τήν εξέλιξη τής γαλλικής έθνικης ταυτότητας. Για άλλη μιά φορά, διαπιστώνουμε ότι ο π. Ί. Ρωμανίδης υπήρξε ένας πολύ προσεκτικός ιστορικός, ο οποίος έρευνούσε έξαντλητικά τίς πηγές πριν ανακοινώσει τά συμπεράσματά του. Ή επιπόλαιη απόρριψη τους άντανακλά μάλλον τό επίπεδο τών επικριτών του παρά τό επίπεδο αυτού του μεγάλου επιστήμονα....

Ύποσημειώσεις

[1] Michael Dietler, «»Our Ancestors the Gauls»: Archaeology, Ethnic Nationalism, and the Manipulation of Celtic Identity in Modern Europe», *American Anthropologist*, New Series, Vol. 96, No. 3 (Sep., 1994), σελ.587.

[2] Hanna Arendt, “The Origins of Totalitarianism”, 1958, σελ.162-164.

[3] Myriam Krepps, “French Identity, French Heroes: From Vercingétorix to Vatel” (2010).

[4] Edward James, “The Merovingians from the French Revolution to the Third Republic”, *Early Medieval Europe*, 2012, σελ. 455.

[5] Edward James, «The Franks», Blackwell, 1988, σελ.24.

[6] βλ. D. Bell, “The unbearable lightness of being French”, *American Historical Review*, 2001, σελ.1233.

[7] όπ.παρ. σελ. 587-588.

[8] σελ. 16 στην ελληνική έκδοση, Θεμέλιο, 1986.

[9] Lionel Gossman, “The Privilege of Continuity: The Bourgeois as Mediator between Conquerors and Conquered”, *History and Theory*, Vol. 15, No. 4, Beiheft 15: Augustin Thierry and Liberal Historiography (Dec., 1976), σελ.21.

[10] Edward James, (2012), σ. 459.

[11] Edward James, (2012), σ. 456.

**ΠΗΓΗ: ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ -
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ**